

Блок 1. Історичні умови формування української державності

Урок 3. Татаро-монгольська навала. Галицько-Волинська держава: Романовичі, боротьба з монголами та занепад держави

Історія України • ПМ • I курс • 1 година

Головна думка

Після ослаблення Київської Русі центр політичного життя змістився на захід. Галицько-Волинська держава продовжила традиції руської державності, протистояла монгольському тиску і намагалася зберегти самостійність між Ордою, Польщею, Угорщиною та Литвою.

На уроці потрібно зрозуміти

причини роздробленості Русі;
монгольська навала і встановлення залежності;
об'єднання Галичини і Волині Романом Мстиславичем;
правління Данила Романовича.

Після уроку студент/студентка зможе

пояснювати ключові поняття;
називати основні дати; аналізувати причини й наслідки;
робити короткий історичний висновок.

Дата

Що запам'ятати

1199

об'єднання Галицького і Волинського князівств.

1223

битва на річці Калка.

1240

захоплення Києва монголами.

Матеріал подано як готовий конспект-презентацію: його можна показувати на екрані або роздати студентам для самостійного опрацювання.

1. Карта уроку: логіка вивчення теми

Крок	Питання уроку	Що потрібно запам'ятати
1	Причини роздробленості русі	причини → перебіг → наслідки → значення
2	Монгольська навала і встановлення залежності	причини → перебіг → наслідки → значення
3	Об'єднання галичини і волині романом мстиславичем	причини → перебіг → наслідки → значення
4	Правління данила романовича	причини → перебіг → наслідки → значення
5	Занепад держави та її спадщина	причини → перебіг → наслідки → значення

Проблемне питання

Яке значення мала тема «Татаро-монгольська навала. Галицько-Волинська держава: Романовичі, боротьба з монголами та занепад держави» для розвитку українського суспільства, державності або національної ідеї?

Поняття	Навіщо потрібно на уроці
Роздробленість	допомагає точно пояснити явище: поділ держави на окремі політичні центри.
Орда	допомагає точно пояснити явище: монгольська держава, якій руські князі сплачували данину.
Ярлик	допомагає точно пояснити явище: грамота хана, що підтверджувала право князя на владу.

2. Історичний контекст

У XII ст. Київська Русь розпалася на окремі князівства. Це було пов'язано зі зростанням місцевих центрів, боротьбою князівських родів і зміною торговельних шляхів.

Монгольська навала стала катастрофою для багатьох міст: Київ був зруйнований у 1240 р., а руські князівства потрапили у залежність від Золотої Орди.

Галицько-Волинська держава зберегла традицію руської політичної культури і стала важливим осередком державності у XIII-XIV ст.

Історичний фактор	Що він змінює	На що звернути увагу
Причини роздробленості русі	впливає на владу, суспільство, культуру або економіку	які групи виграли, які втратили, які наслідки залишилися
Монгольська навала і встановлення залежності	впливає на владу, суспільство, культуру або економіку	які групи виграли, які втратили, які наслідки залишилися
Об'єднання галичини і волині романом мстиславичем	впливає на владу, суспільство, культуру або економіку	які групи виграли, які втратили, які наслідки залишилися
Правління данила романовича	впливає на владу, суспільство, культуру або економіку	які групи виграли, які втратили, які наслідки залишилися

Алгоритм аналізу

1) Назвіть явище. 2) Вкажіть час і місце. 3) Поясніть причини. 4) Назвіть учасників. 5) Сформулюйте наслідки для українського суспільства.

3. Основний зміст теми

Пункт	Пояснення
Роздробленість	Окремі князівства посилилися, але загальна обороноздатність Русі зменшилася.
Навала Батия	У 1237-1241 рр. монголи пройшли через Русь і Центральну Європу; Київ упав у 1240 р.
Роман Мстиславич	У 1199 р. об'єднав Галицьке і Волинське князівства.
Данило Галицький	Відновлював міста, шукав союзників, воював із боярською опозицією та Ордою.
Занепад	Після припинення династії Романовичів землі стали об'єктом боротьби сусідів.

Проміжний висновок

Історичні події не існують окремо: економіка, влада, культура, війни, соціальні групи й міжнародна ситуація взаємно впливають одна на одну.

Типова помилка

Не зводьте відповідь до переліку дат. Історія вимагає пояснення: чому подія стала можливою, які сили діяли, кого вона посилила або послабила.

4. Причини, перебіг і наслідки

Причина / умова	Як проявлялася	Наслідок
Причини роздробленості русі	створювала нові можливості або конфлікти для українців	впливала на політичний розвиток, культуру, права або державність
Монгольська навала і встановлення залежності	створювала нові можливості або конфлікти для українців	впливала на політичний розвиток, культуру, права або державність
Об'єднання галичини і волині романом мстиславичем	створювала нові можливості або конфлікти для українців	впливала на політичний розвиток, культуру, права або державність
Правління данила романовича	створювала нові можливості або конфлікти для українців	впливала на політичний розвиток, культуру, права або державність
Занепад держави та її спадщина	створювала нові можливості або конфлікти для українців	впливала на політичний розвиток, культуру, права або державність

Запам'ятай формулу відповіді

Повна відповідь з історії має містити не тільки “що сталося”, а й “чому сталося”, “хто брав участь”, “чим завершилося” і “чому це важливо”.

Причини	Подія	Наслідки
передумови, суперечності, інтереси груп	конкретні рішення, війни, реформи або організації	зміни у владі, правах, культурі, території, суспільстві

5. Діячі, організації та суспільні сили

Хто / що	Роль у темі
Роман Мстиславич	засновник Галицько-Волинської держави.
Данило Романович	король Русі, провідний правитель держави у XIII ст.

Хто / що	Роль у темі
Василько Романович	брат і союзник Данила, волинський князь.
Батий	монгольський хан, очолив похід на Русь.
Юрій II Болеслав	останній представник династичної лінії, після смерті якого почалася боротьба за спадщину.

Методична підказка

Коли називаєте історичну особу або організацію, одразу пояснюйте її дію: створив, очолив, підтримав, заборонив, реформував, проголосив, придушив.

Питання до діяча/організації	Відповідь має містити
Яку мету мав?	політичну, соціальну, культурну або військову мету
Якими методами діяв?	реформи, війна, дипломатія, пропаганда, самоорганізація
Який наслідок?	що змінилося після його/її діяльності

6. Основні поняття

Поняття	Коротке визначення
Роздробленість	поділ держави на окремі політичні центри.
Орда	монгольська держава, якій руські князі сплачували данину.
Ярлик	грамота хана, що підтверджувала право князя на владу.
Бояри	землевласницька знать, яка мала політичний вплив.
Король Русі	титул Данила Романовича після коронації 1253 р.

Поняття	Як використати у відповіді
Роздробленість	Скажіть: «Роздробленість - це ...», а потім наведіть приклад із теми уроку.
Орда	Скажіть: «Орда - це ...», а потім наведіть приклад із теми уроку.

Поняття	Як використати у відповіді
Ярлик	Скажіть: «Ярлик - це ...», а потім наведіть приклад із теми уроку.
Бояри	Скажіть: «Бояри - це ...», а потім наведіть приклад із теми уроку.

Як відповідати

Визначення потрібно не зазубрювати механічно, а пояснювати своїми словами і наводити історичний приклад із теми.

7. Основні дати

Дата / період	Подія / значення
1199	об'єднання Галицького і Волинського князівств.
1223	битва на річці Калка.
1240	захоплення Києва монголами.
1253	коронація Данила Романовича.
1340	умовний рубіж занепаду Галицько-Волинської держави.

Хронологічна стрічка

1199 → 1223 → 1240 → 1253 → 1340

Як вчити дати

Дати варто групувати за логікою: передумови → ключова подія → наслідки. Тоді вони не перетворюються на випадковий список.

8. Схема для розуміння

Що відбувається	Механізм	Результат
Роздробленість Русі	ослаблення оборони	успіх монгольської навали
Галичина + Волинь	об'єднання ресурсів	новий центр руської державності
Тиск Орди і сусідів	пошук союзів	занепад і поділ спадщини

Схему можна використати як план усної відповіді або як основу для короткого письмового конспекту.

Завдання	Як виконати
Перетворіть схему на текст	кожен рядок схеми запишіть як окреме речення з причинно-наслідковим зв'язком.
Додайте факт	до кожного рядка підберіть дату, особу або приклад із теми.

9. Підсумок уроку

Теза	Пояснення
1. Галицько-Волинська держава була не периферією, а продовженням руської державної традиції.	Це положення треба вміти підтвердити фактом, датою або прикладом із уроку.
2. Данило Романович прагнув поєднати внутрішнє зміцнення з міжнародними союзами.	Це положення треба вміти підтвердити фактом, датою або прикладом із уроку.
3. Занепад держави відкрив шлях до входження українських земель до складу Литви, Польщі та інших держав.	Це положення треба вміти підтвердити фактом, датою або прикладом із уроку.

Відповідь на проблемне питання

Тема «Татаро-монгольська навала. Галицько-Волинська держава: Романовичі, боротьба з монголами та занепад держави» показує, що українська історія розвивалася через поєднання внутрішніх процесів і зовнішніх викликів. Її значення потрібно оцінювати за впливом на права людей, культуру, державність і національну ідентичність.

Для усної відповіді

Починайте з короткої тези, далі наведіть 2-3 факти, одну дату і завершіть власним історичним висновком.

10. Перевір себе

Рівень	Завдання
Базовий	Дайте визначення 3-4 основних понять уроку. Назвіть 3 ключові дати.

Рівень	Завдання
Середній	Складіть хронологічний ланцюжок подій і поясніть, чому вони пов'язані.
Достатній	Порівняйте дві сили, організації або явища з теми за критеріями: мета, методи, наслідки.
Високий	Дайте аргументовану відповідь на проблемне питання уроку. Використайте щонайменше два факти і одну дату.

Міні-тест	Варіанти відповіді
1. Найважливіше в темі - це...	А лише дата; Б причина, перебіг і наслідки; В тільки прізвища; Г випадковий факт.
2. Повна історична відповідь має містити...	А поняття, дату, приклад і висновок; Б тільки емоцію; В лише цитату; Г тільки переказ назви.
3. Історичне значення події - це...	А її вплив на подальший розвиток; Б місце на сторінці; В складність назви; Г кількість учасників.

Відповіді

1 - Б; 2 - А; 3 - А.